

Till trafikutskottet

Inledning

Trafikutskottet har den 19 mars 1996 beslutat bereda samtliga utskott tillfälle att avge yttrande över proposition 1995/96:125 Åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik, jämte motioner, i de delar som rör resp. utskotts beredningsområde.

Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1995/96:T50–T59.

Ärendet föranleder följande yttrande från justitieutskottet.

Utskottet

Informationsteknik (IT) är ett samlingsbegrepp för olika tekniker som används för att skapa, lagra, bearbeta, överföra och presentera ljud, text och bild. IT gör denna hantering möjlig oberoende av mängden information och geografiska avstånd. Sammansmältningen av tele-, data- och medieområdena har lett till att begreppet IT numera omfattar all datorbaserad hantering av information.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisar regeringen förslag till mål för en övergripande nationell IT-strategi som pekar ut Sveriges fortsatta väg in i informations- och kunskapssamhället. Regeringen lämnar förslag till prioriterade statliga uppgifter – rättsordningen, utbildningen och samhällets informationsförsörjning – samt redovisar ett handlingsprogram för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik. Propositionen är en del i regeringens arbete med att främja tillväxt och sysselsättning. Regeringen vill därutöver värna grundläggande samhällsmål som demokrati och rättvisa genom målsättningen att alla medborgare skall kunna dra nytta av informationsteknikens möjligheter.

Utskottet har inga invändningar mot regeringens allmänna inriktning av IT-arbetet. Utskottet avgränsar således sitt yttrande till att avse de frågor inom utskottets beredningsområde som väckts motionsvägen.

Lagöversyn

Motionen

I motion T51 (m) yrkas ett riksdagens tillkännagivande att det behövs en mera genomtänkt handlingslinje från regeringens sida i fråga om anpassning av lagstiftningen till de krav informationstekniken medför. I motionen framhålls bl.a. att nuvarande kriminaliserade handlingar bör vara straffbara också när de begås med hjälp av modern teknik.

Utskottet inskränker sitt yttrande till den del av motionsyrkandet som avser de straffrättsliga frågorna.

Bakgrund

Brottsbalken (BrB) trädde i kraft år 1965. I centrala delar bygger reglerna i BrB på lagar av äldre datum. Sålunda har t.ex. bestämmelserna om förmögenhetsbrotten i huvudsak behållit den utformning de fick genom lagstiftning år 1942.

Det är med hänsyn till den tid som förflutit sedan tillkomsten av reglerna i BrB naturligt att samhällsutvecklingen och inte minst de senaste årens snabba utveckling av informationstekniken inneburit att nya brottstyper och brottsmetoder uppkommit som inte kunde förutses när lagbestämmelserna utarbetades. I stor utsträckning har dock de befintliga straffrättsliga reglerna visat sig kunna användas även i fråga om brottslighet med anknytning till datorer och annan modern teknik.

Regeringen tillkallade i november 1989 en särskild utredare (Datastraffrättsutredningen, dir. 1989:54) för att överväga vilka förändringar av de straffrättsliga och processrättsliga reglerna som var påkallade med hänsyn till utvecklingen inom data- och teletekniken. Utredaren överlämnade i december 1992 betänkandet (SOU 1992:110) Information och den nya InformationsTeknologin – straff- och processrättsliga frågor m.m.

I utredarens förslag ingår dels förändringar i BrB vad gäller bl.a. urkundsbrotten och brott mot andra bevismedel och nya straffbestämmelser rörande informationsintrång och skadegörande angrepp på data, dels förslag rörande en IT-anpassning av bestämmelserna i rättegångsbalken om bl.a. begreppet skriftlig handling och skriftliga bevis m.m. Betänkandet har remissbehandlats och bereds vidare i Justitiedepartementet.

En IT-anpassning av BrB och RB ger inte endast upphov till straffrättsliga och processrättsliga frågor. Även civilrättsliga regleringar aktualiseras i mycket stor omfattning. I sammanhanget kan nämnas IT-utredningens (dir. 1994:42) nyligen avlämnade betänkande (SOU 1996:40) Elektronisk dokumenthantering, i vilket framförs förslag i fråga om användningen av elektroniska dokument. Betänkandet är föremål för remissbehandling.

Arbete med att anpassa straff- och processrättsliga regler till de krav som den informationstekniska utvecklingen reser pågår inom regeringskansliet. Enligt utskottets uppfattning är någon riksdagsåtgärd inte nödvändig med anledning av det aktuella motionsönskemålet.

IT hos Säkerhetspolisen

Motionen

I motion T59 (mp) begärs en utredning rörande Säkerhetspolisens (SÄPO) ökade kontrollmöjligheter av medborgarna som en följd av ny informationsteknik som medger att man med hjälp av datorer kan söka information i digitaliserat spaningsmaterial.

Bakgrund

Den säkerhetsunderrättelsetjänst som SÄPO bedriver går ut på att inhämta, bearbeta och vidarebefordra uppgifter rörande brott mot rikets säkerhet eller annan säkerhetshotande verksamhet. SÄPO inhämtar underrättelser och information på många sätt och från många olika slags källor.

Det material som SÄPO på olika sätt har inhämtat blir föremål för bearbetning och analys. I bearbetningen kan – om så anses nödvändigt – ingå att föra in uppgifterna i SÄPO:s register eller se till att informationen lagras och finns åtkomlig på annat sätt. Inhämtade och bearbetade uppgifter kan också sammanställas med redan tillgänglig information.

Redan i mitten av 1960-talet började ett registersystem baserat på ADB utvecklas inom SÄPO, och med stöd av 2 § personalkontrollkungörelsen (1969:446) samt ett särskilt regeringsbeslut den 26 juni 1980 finns ett särskilt ADB-baserat spaningsregister för verksamheten med att förebygga och uppdaga brott mot rikets säkerhet (SÄPO-registret). I registret får antecknas sådana uppgifter som behövs för den särskilda polisverksamhet som SÄPO bedriver, bl.a. uppgifter från spaning inom kontraspionage och terroristbekämpning. I registret får även antecknas uppgifter om misstänkt subversiv verksamhet, dvs. försök att undergräva och omstörta det rådande statskicket.

Med polisregister avses enligt 1 § polisregisterlagen (1965:94) register som förs hos Rikspolisstyrelsen (RPS) eller någon annan polismyndighet för att tjäna till upplysning om brott för vilka någon har misstänkts, åtalats eller dömts eller om någons personliga förhållanden i övrigt. Polisregisterlagen gäller även för SÄPO:s register.

Närmare föreskrifter om polisregister finns i polisregisterkungörelsen (1969:38). Särskilda föreskrifter gäller dock för SÄPO:s register. Dessa bestämmelser finns i personalkontrollkungörelsen.

Riksdagen har nyligen antagit riktlinjer för uppbyggnaden av en ny struktur avseende de brottsregister m.m. som i dag förs hos RPS (prop. 1994/95:144, JuU21, rskr. 378).

Regeringen har tillsatt en utredare (Registerutredningen, dir. 1995:38) med uppgift att med utgångspunkt i riktlinjerna utarbeta förslag till en rättslig

reglering av de nya registren. I uppdraget ingår också att överväga om det behövs några ändringar i polisregisterlagen. Utredaren skall vidare överväga och lämna förslag till andra närliggande författningsändringar som kan komma att aktualiseras under arbetets gång.

En utgångspunkt för utredningsarbetet bör enligt direktiven vara att skapa enkla och lättbegripliga regler som är anpassade efter den tekniska utvecklingen. Det skall därvid särskilt uppmärksammas att den enskildes personliga integritet får ett erforderligt skydd. Vidare anför det i direktiven att hänsyn måste tas till Sveriges internationella åtaganden, bl.a. Europarådets konvention till skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter, den s.k. dataskyddskonventionen och Europarådets rekommendation, No. R (87) 15, om användningen av personuppgifter inom polissektorn.

Uppdraget omfattar numera enligt tilläggsdirektiv (dir. 1996:22) även SÄPO:s register. Arbetet skall redovisas senast den 31 mars 1997.

Registerutredningen avlämnade under sistlidna mars delbetänkandet (SOU 1996:35) Kriminalunderrättelseregister – DNA-register. Betänkandet är föremål för remissbehandling.

Utskottets ställningstagande

Olika frågeställningar som rör registrering och ADB-behandling av bl.a. SÄPO:s register är föremål för utredning. Utskottet anser att det saknas anledning för riksdagen att föregripa detta utredningsarbete. Motionen bör inte föranleda någon åtgärd.

Europols register

Motionen

I motion T59 (mp) yrkas ett tillkännagivande att Sverige inom det Europeiska polissamarbetet (Europol) skall verka för restriktivitet vid registrering i Europols register så att inga uppgifter som strider mot svensk lagstiftning skall få registreras eller spridas och att det även fortsättningsvis bör gälla att personuppgifter ur offentliga myndighetsregister inte skall få säljas till något annat land. Utskottet begränsar sitt yttrande till den del av motionsyrkandet som avser Europolsamarbetet.

Bakgrund

Internationellt polissamarbete har en lång tradition, och Interpol, som är den mest kända och världsomfattande polisorganisationen, har verkat sedan 1923.

Polissamarbete inom EG inleddes år 1976 genom det s.k. TREVI-samarbetet. Det var ett mellanstatligt samarbete mellan EG:s medlemsländer, och därutöver deltog sju "likasinnade" länder, däribland Sverige, som gavs särskild information om det arbete som bedrevs.

I och med Maastrichtfördraget reglerades polissamarbetet inom EG, och i fördragets kapitel VI, artikel K (K.1 punkt 9) nämns polissamarbete i syfte

att förebygga och bekämpa olika former av grov internationell brottslighet. Europol nämns uttryckligen som ett organ inom EU för utbyte av informationer avseende de angivna områdena.

Europolkonventionen, som utgör den rättsliga grunden för en europeisk polisbyrås (Europol) verksamhet, undertecknades i juli 1995. Konventionen skall nu ratificeras av de nationella parlamenten. För svensk del kommer en departementspromemoria att utarbetas inom Justitiedepartementet med förslag till ratificering och till lagändringar.

Europol har som målsättning att förbättra effektiviteten hos behöriga myndigheter i medlemsstaterna och deras samarbete när det gäller förebyggandet och kampen mot terrorism, olaglig narkotikahandel och andra allvarliga former av internationell brottslighet.

Varje medlemsstat skall upprätta en nationell enhet med ansvar för att utföra vissa arbetsuppgifter, bl.a. att förse Europol med den information och de underrättelser som är nödvändiga för att Europol skall kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Europol skall således vara ett organ för informations- och underrättelseutbyte mellan poliskåren i medlemsländerna. Tanken är att medlemsländerna genom Europol skall kunna få del av uppgifter som finns i andra länder och att Europol dessutom, bl.a. genom kvalificerad analysverksamhet, skall kunna förädla denna information så att förundersökning och lagföring kan ske på nationell nivå. Europol har inte några operativa befogenheter.

Hos Europol skall föras tre slags dataregister. Ett informationsregister som bl.a. innehåller uppgifter om personer som dömts för eller som misstänkts för att ha begått eller varit delaktiga i sådana brott som Europol skall ägna sig åt. Vidare skall ett analysregister föras där Europol för analysändamål kan lagra även andra uppgifter än de från informationsregistret. Uppgifterna skall röra de brott som Europol skall ägna sig åt samt därmed sammanhängande brott. Vidare skall ett indexregister upprättas över de uppgifter som lagras i analysregistret.

De uppgifter som skall förekomma i de aktuella registren härrör från respektive lands nationella polisregister där uppgiften har förts in i full överensstämmelse med respektive lands nationella lagstiftning.

Justitieministern har den 16 januari 1996 i riksdagen som svar på fråga 1995/96:166 om Europolregister anför att Europolkonventionen och dess tillämpningsföreskrifter inte urholkar och förändrar det skydd som följer av de konventioner och rekommendationer som Sverige och andra medlemsländer sedan länge har tillämpat i sina nationella rättsordningar när det gäller registerföring. Här åsyftas Europarådets dataskyddskonvention och Europarådets rekommendation om användningen av personuppgifter inom polis-sektorn som nämnts i det föregående.

Som redovisats ovan har riksdagen nyligen antagit riktlinjer för uppbyggnaden av en ny struktur avseende de brottsregister m.m. som i dag förs hos RPS (prop. 1994/95:144, JuU21, rskr. 378). Riksdagen behandlade i ärendet en motion med yrkande om ställningstagande till hur de nya riktlinjerna förhåller sig till uppbyggnaden av de register som bl.a. skall föras hos Europol. Riksdagen avstyrkte motionen under hänvisning till att regeringen beslutat om en översyn av den rättsliga regleringen av svenska register.

Vidare behandlade riksdagen tidigare under innevarande vår motionsönskemål liknande det nu aktuella i samband med sina överväganden beträffande förberedelsearbetet inför EU:s regeringskonferens 1996 (skr. 1995/96:30, UU13, rskr. 199).

I sitt yttrande till utrikesutskottet i ärendet (1995/96:JuU3y) erinrade utskottet bl.a. om att de uppgifter som skall förekomma i de aktuella registren hos Europol härrör från resp. lands nationella polisregister där uppgiften har förts in i full överensstämmelse med den nationella lagstiftningen. Sverige bestämmer således på nationell nivå vilka uppgifter som skall införas i registren. Utskottet konstaterade vidare att olika frågeställningar som rör registrering i polisregister är föremål för utredning. Utskottet ansåg att det saknades anledning för riksdagen att föregripa det utredningsarbetet, och utskottet avstyrkte bifall till de aktuella motionsyrkandena.

Utrikesutskottet ansåg i sitt av riksdagen antagna betänkande motionsönskemålen tillgodosedda genom vad bl.a. justitieutskottet anfört i sitt yttrande.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin ovan redovisade uppfattning. Motion T59 i nu behandlad del bör således inte föranleda någon åtgärd.

Stockholm den 25 april 1996

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Lars-Erik Lövdén (s), Birthe Sörestedt (s), Sigrid Bolkéus (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Anders G Högmark (m), Siw Persson (fp), Ann-Marie Fagerström (s), Alice Åström (v), Pär Nuder (s), Maud Ekendahl (m), Kia Andreasson (mp), Helena Frisk (s), Jeppe Johnsson (m), Görel Thurdin (c) och Michael Stjernström (kds).

Avvikande meningar

1. Gun Hellsvik, Anders G Högmark, Maud Ekendahl och Jeppe Johnsson (alla m) anför:

Allmänt

Propositionens förslag på olika områden, vilka enligt regeringen skall ses som en IT-strategi, är enligt vår mening alltför håglösa och otillräckliga. En satsning på utnyttjande av varje del av informationsteknikens möjligheter

som skulle ha kunnat utvecklas till en av vårt lands främsta konkurrensfördelar har av regeringen inrangerats bland andra dussinfrågor. Propositionen uppfyller enligt vår mening inte de krav som bör ställas på en offensiv IT-strategi med målet att öka livskvaliteten och vårt lands internationella konkurrenskraft. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Lagöversyn

Enligt vår uppfattning bör brott som begås med hjälp av nya tekniska hjälpmedel inte särskiljas i straffrättsligt hänseende. Översynen och IT-anpassning av straffrätten bör enligt vår uppfattning väsentligt mera uttalat än vad som anges i regeringsförslaget gå ut på att finna lösningar som innebär att generella straffbestämmelser kan tillämpas på de skilda brotten oberoende av om den straffbelagda gärningen begåtts med ny eller gammal teknik.

Den snabba tekniska utvecklingen, vilken möjliggör brottslighet med användande av modern datorkommunikation och annan ny teknik, får emellertid inte heller föranleda att censur eller annan offentlig kontroll av elektroniskt lagrad information införs i onödan. En vägledande princip bör vara frihet under ansvar när det gäller möjligheterna att utnyttja den nya tekniken.

Vi anser att riksdagen med anledning av motion T51 yrkande 2 bör göra ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med det ovan sagda.

2. Kia Andreasson (mp) anför:

IT hos Säkerhetspolisen

Användningen av IT ger SÄPO kraftigt förbättrade tekniska möjligheter att öka sin kontroll av medborgarna bl.a. genom att eftersökning av uppgifter i digitaliserat material m.m. innebär en betydande effektivisering. Det är olyckligt att SÄPO:s kontrollmöjligheter på detta sätt ökas utan att det fattats något beslut i demokratisk ordning om att så skall ske. Regeringen bör ges i uppdrag att utreda vilken betydelse IT har för SÄPO:s spaningsmetoder och i vilken omfattning kontrollen av medborgarna ökar på grund av denna.

Vi anser att riksdagen med anledning av motion T59 yrkande 7 bör göra ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med det ovan sagda.

3. Alice Åström (v) och Kia Andreasson (mp) anför:

Europols register

Införandet av den fria rörligheten för personer inom EU kommer att leda till krav på ett ökande antal kompensatoriska åtgärder i form av bl.a. registrering i olika dataregister för att uppväga frånvaron av gränskontroller. Det bör härvid uppmärksammas att det i många EU-länder inte finns samma integritetsskydd som i Sverige. Enligt vår uppfattning finns det anledning att starkt begränsa de uppgifter som kan bli föremål för registrering. Sverige, som alltid har varit ett föregångsland i kampen för medborgerliga fri- och rättigheter, måste aktivt motverka registerföring i t.ex. Europols register av in-

tegritetskränkande uppgifter. Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder härför.

1995/96:JuU8y

Vi anser att riksdagen med anledning av motion T59 yrkande 8 bör göra ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med det ovan sagda.